

**«8D02303 – Лингвистика» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған
Дүйсен Қуатбек Қонысбайұлының «Тарихи мәтіннің лингвокогнитивтік аспектісі («Қырымның қырық батыры»
жыры негізінде)» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына ресми**

РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

р/н №	Өлшемшарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:	«8D02303 – Лингвистика» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесіне іздену үшін ұсынылған Дүйсен Қуатбек Қонысбайұлының «Тарихи мәтіннің лингвокогнитивтік аспектісі («Қырымның қырық батыры» жыры негізінде)» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы ғылымның жаңа даму бағыттарына сәйкес келеді.
		1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету);	Зерттеу жұмысы төмендегідей мемлекеттік бағдарламалар мен стратегия талаптарына сәйкес келеді: 1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (ҚР Үкіметінің 2019 жылғы желтоқсандағы №988 Қаулысы) 2. Қазақстан Республикасында тіл саясатын іске асырудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 31 желтоқсандағы №1045) 3. Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысы. "Ұлттық рухани жаңғыру" ұлттық жобасын бекіту туралы: 2021 жылдың 12 қазанда, №724 бекітілген
		2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету);	
		3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми- техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Диссертациялық жұмыста докторант «Қырымның қырық батыры» тарихи жырындағы ономастикалық кеңістікті қарастырып, антропонимдердің тарихи аспектідегі когнитивтік-прагматикалық мағынасын айқындап, топонимдердің лексика-семантикалық мағынасының

			географиялық аспектідегі сипаты және лауазым, атақ атаулары мен этнонимдердің тарихи жыр мәтініндегі әлеуметтік сипатын анықтаған. Тілдік тұрғыдан ғылыми зерттеу жұмысын жүргізе отырып, диссертант онимдік бірліктер негізінде жырдың тарихи шығарма екендігін, Қазақ хандығына дейін жарыққа шыққандығын дәлелдеген.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Өзі жазу принципі бойынша жазу деңгейі жоғары. Зерттеу жұмысында академиялық жазу қағидалары орындалып, ғылыми жұмыстың стильдік ерекшеліктері мен оған қойылатын талаптар сақталған. Докторант зерттеу барысында тақырыпқа қатысты отандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми тұжырымдарын негізге алған. Зерттелуі қажет, маңызды мәселе нақты айқындалып, соған сәйкес әдіс-тәсілдер дұрыс таңдалған. Жарияланымдары диссертация мазмұнына толық сәйкес келеді.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Диссертациялық жұмыстың өзектілігі толығымен негізделген. Тіл біліміндегі лингвокогнитивтік аспект пәнаралық зерттеуді қажет етеді: ол – әлеуметтану, психология т.б. ғылым салаларымен тікелей байланысты. Алтын орда заманындағы оқиғалар сипатталатын жырдың ономастикалық кеңістігін қарастырудың өзі осының дәлелі, себебі ономастика ғылымдардың тоғысындағы сала. «Қырымның қырық батыры» жырындағы мәтін түзуші қызметті ерекше атқарып тұрған, ономастикалық кеңістіктің өзегін құрайтын антропонимдер мен топонимдер ұрпақ сабақтастығын айғақтайды. Осындай материалдарды зерттеу халықтың сан ғасырлар бойы сақтап келген асыл қазыналарымызды танып білу, сол арқылы қоғамның әр азаматымыздың рухани байи түсуіне септігін тигізері анық. Осы тұрғыдан алғанда, бұл – қажетті зерттеу, өзекті мәселелердің бірі.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды:	Диссертациялық жұмыстың мазмұны диссертация тақырыбын жан-жақты айқындайды. Зерттеу жұмысының үш

		1) айқындайды;	тарауы өзара ішкі бірлікті сақтаған, үш тарауда да тарихи мәтін ретіндегі «Қырымның қырық батыры» жыр мәтінінің лингвокогнитивтік аспектісі әр лексикалық бірлік тұрғысынан зерделенген. Бірінші тарауда тарихи жырдың мазмұны мен сақталуы, жырдың хронологиялық (кеңес кезеңі мен тәуелсіздік кезеңі) зерттеулер мен тұжырымдар талданып, ғалымдардың пікірі сараланған. Екінші тарауда тарихи жырдағы ономастикалық кеңістік, атап айтқанда, антропонимдердің тарихи аспектідегі когнитивтік-прагматикалық мағынасы, топонимдердің лексика-семантикалық мағынасының географиялық аспектідегі сипаты және лауазым, атақ атаулары мен этнонимдердің тарихи жыр мәтініндегі әлеуметтік мәні талданған. Үшінші тарауда тарихи жырдағы қару-жарак атауларының прагматикалық аспектідегі когнитивтік құрылымы, қару-жарактардың қолданылу ерекшелігіне қатысты атауларының, әскери терминдер мен гиппонимдердің ортағасырлық таным шеңберіндегі когнитивтік-прагматикалық мәні айқындалған.
		2) ішінара айқындайды;	
		3) айқындамайды.	
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді:	Диссертацияның мақсаты мен міндеттері тақырыбына толығымен сәйкес келеді, жұмыста нақты тұжырымдалған және диссертант іздену барысында қойылған мақсат-міндеттерге толық қол жеткізген. Жұмыста антропонимдерге лексика-семантикалық, құрылымдық талдау жүргізіп, генеалогиялық буындар есімдерінде мағыналық ұқсастықты ашып, лақап есімдерінің таралуын анықтап, жырда кездесетін топонимдердің қазіргі локациясын айқындап, онимдердің субстраттарын, лауазым, қару-жарак атауларын анықтап, ғылыми айналымға түсіру көзделген. Зерттеу мақсатына сәйкес белгіленген міндеттерді орындау арқылы диссертант мақсатына толық қол жеткізген. Атап айтқанда, докторант «Қырымның қырық батыры» жырының зерттелу тарихына шолу жасай отырып, жырдың мазмұны мен
		1) сәйкес келеді;	
		2) ішінара сәйкес келеді;	
		3) сәйкес келмейді.	

			құрылымы жағынан күрделі ауыз әдебиет үлгісі екендігін анықтаған. Кеңестік идеология ықпалына ұшырамай, жыр бастапқы қалпын сақтап қалғандығын жыр зерттелуінің диахрониясы негізінде айқындаған. Жырдағы антропонимдер маңыздылығына, субстраттық қабатына, әлеуметтік таралымына, гендерлік белгілеріне қарай жіктеліп қарастырылған. Географиялық атаулар тарихи жады тұрғысынан қарастырылған, себебі жырды сақтаушы және таратушы жыраулардың миграциясына қарамастан байырғы атаулардың көбін сақтап қалған. Этнонимдер «өзім/өзге» бинарлық жұпта қарастырылып, топтастырылған. Жырдағы қару-жарактың семантикалық өрісі анықталып, когнитивтік құрылымы зерделенген.
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан:	
		1) толық байланысқан;	
		2) ішінара байланысқан;	
		3) байланыс жоқ.	Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылымы логикалық тұрғыдан өзара толық байланысқан. Бірінші тарауда жырды зерттеушілердің еңбектеріне шолу жасалынып, жырдың тарихилығын диахронды лингвистика, соның ішінде когнитивтік лингвистика тұрғысынан зерделенген. Екінші тарауда антропонимдер лексика-семантикалық, құрылымдық тұрғыдан талданып, субстраттық қабаттары анықталған. Жырдың таралу аймағына қарай топонимдер айқындалып, қазіргі локацияларымен салыстырылған, яғни Қазақстан территориясына идентификацияланған. Диахрондық тәсіл негізінде этнонимдердің ұрпақ сабақтастығы (әлеуметтік таным) айқындалған, әлеуметтік топтардың қоғамға ықпалы зерделенген. Үшінші тарауда Жырдағы қару атауларының құрылымы және қолданыс қызметі айқындалып, жырдың өнбойындағы қолданыс шегі негізінде заман талабы анықталған. Жинақталған материал ортағасырлық қару-жарак тақырыбында маманданған тарихи және археологиялық деректермен салыстырылған. Әскери кәсіп пен соғыс қимылдарына қатысты тілдік бірліктер талданып,

			оларды соғыстың белгілі бір кезеңі немесе кезеңдеріне қатыстылығына қарай жіктелген.
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:	Автор ұсынған жаңа шешімдерге қатысты сыни талдау бар. Ізденуші оларды бұрыннан белгілі шешімдермен салыстыра отырып толықтырған. Мысалы, мәтінді бастапқы өңдеу кезеңінде лексикалық бірліктерді формалды белгілері бойынша анықтап жинақтай білген, жинақталған лексикалық бірліктердің мәтін ішіндегі сандық, сапалық көрсеткіштерін анықтау үшін дерекқор құрып, сапалық тұрғыдан талдаған. Мәтіннің ономастикалық кеңістігін және онимдік бірліктердің уәжін, құрылымын, атау қалыптастырудағы танымын тарихи-салыстыру, социометриялық талдау негізінде түсіндіре білген. Қару-жарақ, кәсіп атауларының, онимдердің функционалдық-семантикалық ерекшелігін когнитивтік карталау арқылы анықтаған.
		1) сыни талдау бар;	
		2) талдау ішінара жүргізілген;	
		3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген;	
		4) талдау жоқ.	
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма?	Зерттеу жұмысының ғылыми нәтижелері мен тұжырымдары толығымен жаңа. «Қырымның қырық батыры» жырының мәтіні диахронды тұрғыдан когнитивтік мәні ашылғандықтан әрі қазақ тілімен (әсіресе, онимдік бірліктер негізінде) салыстырыла зерттеу арқылы жүзеге асқандықтан, жыр мәтініндегі тіл салалары бойынша алынған нәтижелер мен қағидаттар жаңа болып табылады.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма?	Диссертациялық зерттеу нәтижесінде жасалған қорытындыларын толығымен жаңа деп санауға болады. «Қырымның қыры батыры» жыры танымал түркітанушы ғалымдардың зерттеу нысанынан тыс қалмай, тілдік тұрғыдан қарастырылғанымен, жырдың мәтінін когнитивтік бағытта талдап, кешенді түрде зерттеген алғашқы диссертациялық жұмыс болып табылады.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	1) Тарихи жырдың дастандары когнитивтік құрылымдар арқылы өзара байланысып, біртұтас мазмұн құраған. Тарихи жыр құрамына енген отыз алты дастанды өзара

		байланыстыратын когнитивтік құрылымдар бар, бұл құрылымдар мәтін мазмұнын біртұтас етіп, жырды бүтін когнитивтік құрылым ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. 2) Тарихи мәтіндегі антропонимдер, топонимдер және этнонимдер мағынасының когнитивтік-семантикалық қабаттары аталған кезеңдегі ономастикаға тән үдерістерді әлеуметтік аспектіде көрсетеді. Атап айтқанда, антропонимдердің танымдық қабаттарында Алтын орда заманында орын алған реисламизация құбылысы сипатталған. Топонимдерге қатысты когнитивтік құрылымдар ортағасырлық кезеңнен бері Арал-Каспий өңірінде болған миграция ағындары мен саяси өзгерістерге қарамастан, жыр мәтініндегі географиялық атаулардың бастапқы калпының сақталуымен ерекшеленеді. Этнонимдерде қатталған когнитивтік ақпарат Алтын орда дәуіріндегі политонимдерге тән мағыналық қабаттарды сақтап қалған. Сондай-ақ хронологиялық тұрғыдан кейінірек болған Жоңғар шапқыншылығы, Ресей империясының отарлау саясаты сияқты оқиғалардың этнонимдер мағынасында терең ізін қалдырғаны анық байқалады. 3) Тарихи мәтіндегі атақ және лауазым атауларының когнитивтік құрылымы әлеуметтік аспект шеңберінде көптеген тарихи қабаттарды қамтиды. Атақ және лауазым атауларының мағыналық қабаттарында Алтын орда дәуіріне тән когнитивтік ақпарат басымдыққа ие. Бұл ақпаратқа синкреттілік тән. Себебі атақ және лауазым атаулары Алтын орда дәуіріне дейінгі тарихи кезеңдерге қатысты когнитивтік ақпаратты да қамтыған. 4) Тарихи мәтіндегі қару, жарак атаулары және әскери терминдердің когнитивтік-прагматикалық мәні соғыс эволюциясы аспектісінде XIV-XVI ғасырларға тән соғыс кимылдары мен соғысу тәсілдерін сипаттайды.
--	--	--

		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Диссертациялық жұмыстың техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері толығымен жаңа және ғылыми теориялық, практикалық тұрғыдан негізделген. «Қырымның қырық батыры» жырының тілдік ерекшеліктері когнитивтік бағытта анықталып, түркі тілдерге ортақ Алтын орда заманындағы оқиғаларды сипаттайтын лексикалық бірліктердің семантикалық, құрылымдық ерекшеліктерін айқындайды және қазақ тілінің даму және қалыптасу тарихына қатысты зерттеулерді жаңа нәтижелермен толықтырады.
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research (қуолитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Диссертациялық жұмыста жасалған барлық қорытындылар, негізгі пайымдаулар мен тұжырымдар ғылыми тұрғыдан ауқымды дәлелдемелерде негізделген. Зерттеу қорытындылары «Қырымның қырық батыры» тарихи жырының тілдік ерекшеліктері когнитивтік бағытта зерделеніп, қазақ тілімен салыстыра зерттеу негізінде кең көлемде талданған.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет: 7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес. 7.2 Тривиалды ма? 1) ия; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес. 7.3 Жаңа ма?	7.1 Диссертациялық жұмыста қағидаттар дәлелденген. Тарихи жырдың дастандары когнитивтік құрылымдар арқылы өзара байланысып, біртұтас мазмұн құрайды, жыр құрамына енген отыз алты дастанды өзара байланыстыратын когнитивтік құрылымдар жырды бүтін когнитивтік құрылым ретінде қарастыруға мүмкіндік берген. - Тарихи мәтіндегі онимдік бірліктер мағынасының когнитивтік-семантикалық қабаттары аталған кезеңдегі ономастикаға тән үдерістері әлеуметтік аспектіде көрсетіліп, Алтын орда заманында орын алған реисламизация құбылысы сипатталған. Топонимдерге қатысты когнитивтік құрылымдар ортағасырлық кезеңнен бері Арал-Каспий өңірінде болған миграция ағындары мен саяси өзгерістерге қарамастан, жыр мәтініндегі географиялық атаулардың бастапқы қалпы сақталғаны анықталған. Этнонимдерде қатталған когнитивтік ақпарат Алтын орда дәуіріндегі политонимдерге тән

		1) ия;	мағыналық қабаттарды сақтап, хронологиялық тұрғыдан кейінірек болған Жонғар шапқыншылығы, Ресей империясының отарлау саясаты сияқты оқиғалардың этнонимдер мағынасында терең із қалдырғаны дәлелденген. - Жыр мәтіндегі атақ және лауазым атауларының когнитивтік құрылымы әлеуметтік аспект шеңберінде көптеген тарихи қабаттарды қамтитыны айқындалған. Атақ және лауазым атауларының мағыналық қабаттарында Алтын орда дәуіріне тән когнитивтік ақпарат басымдыққа ие, Алтын орда дәуіріне дейінгі тарихи кезеңдерге қатысты когнитивтік ақпаратты да қамтығаны айқындалған. - Тарихи мәтіндегі қару, жарақ атаулары және әскери терминдердің когнитивтік-прагматикалық мәні соғыс эволюциясы аспектісінде XIV-XVI ғасырларға тән соғыс қимылдары мен соғысу тәсілдерін сипаттайтындығы анықталған. 7.2 Жұмыста келтірілген дәлелдер тривиалды емес. 7.3 Зерттеу жұмысында көрсетілген қағидаттар жаңа. 7.4 Диссертация қағидаттарының қолданылу деңгейі кең. 7.5 Зерттеу жұмысының қорытындылары мен нәтижелері бойынша отандық және шетелдік ғылыми басылымдар мен ғылыми-теориялық, халықаралық конференцияларда 8 мақала жарияланған. Оның ішінде 2 мақала Халықаралық рецензияланатын басылымда (Scopus базасындағы журналдарда Q3 және Q1). Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымдарда 2 мақала. Отандық және халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциялар мен ғылыми журналдарда 5 мақала жарық көрді. Барлық мақалалар диссертация тақырыбына сәйкес келеді, жұмыс толық апробациядан өткен.
		2) жоқ;	
		3) бұл тұжырымда ереженің жаңашылдығын тексеру мүмкін емес.	
		7.4 Қолдану деңгейі:	
		1) тар;	
		2) орташа;	
		3) кең	
		4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес.	
		7.5 Мақалада дәлелденген бе?	
		1) ия;	
		2) жоқ	
		3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	

8.	Дәйектілік қағидаты.	8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған:	Диссертациялық жұмыстың әдістемесін таңдау сапалы негізделген, қолданылған зерттеу әдістері диссертациялық жұмыстың сәйкес тарауларында нақты сипатталған. Зерттеу жұмысының мақсат-міндеттеріне сай мәтінді «қазбалау» (text mining), іріктеу және топтау, дерекқор құрудың сандық және сапалық, статистикалық талдау, тарихи-салыстырмалы, социометриялық талдау, сипаттау, салыстыру, когнитивтік карталау ғылыми әдістері тиімді пайдаланылған.
	Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:	Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдануды талап етпейді. Диссертация тіл тарихына қатысты мәліметтерді когнитивтік бағытта талдауға негізделгендіктен тарихи-салыстырмалы, когнитивтік зерттеу әдістері тиімді қолданылған.
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):	Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған. «Қырымның қырық батыры» жыр мәтініндегі 7750 рет қайталанған 626 тілдік бірлік, оның ішінде 200-ден астам бірегей кісі есімдері талданған. Жырдағы топонимдер дерекқоры 120, қару-жарак атаулары мен әскери терминдер дерекқоры 4259, атақ және лауазым атаулары дерекқоры 997, этнонимдер дерекқоры 1912 тілдік бірлікке лексикалық талдау жасалып, дәлелденіп, расталған.
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған.	Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтеме жасау арқылы расталған. Диссертациялық жұмысты жазу барысында пайдаланылған әдебиеттердің бір бөлігін түркітанушы ғалымдардың еңбектері құраса, екінші бір қомақты бөлігін отандық тілтаным саласында мойындалған, өзіндік орны бар зерттеушілердің еңбектері құраған.

		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз.	Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті. Қаралған, сараланған әдебиеттің жалпы саны – 154.
9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы:	Диссертанттың алған нәтижелері түркітану ғылымы және қазақ тіл білімі теориялық негіздерін толықтыруға өзіндік үлес қосады. Еңбекте тұтастай қамтылған жырдың ономастикалық кеңістігі, кәсіп, лауазым, қару-жарак атаулары когнитивтік тұрғыдан қарастырылып, қазіргі қазақ тілде көрініс табуы одан әрі басқа түркі тілдерімен салыстырыла зерттеуге, тарихи ономастика мен қазіргі онимдік бірліктердің өзіндік семантикалық, құрылымдық, мәтінтүзушілік ерекшелігін анықтауға, диахронды аспектідегі когнитивтік семантика теориясын толықтыруға түрткі болады.
		1) бар;	
		2) жоқ.	
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:	
		1) ия;	
		2) жоқ.	
		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма?	Практикалық ұсыныстар жаңа болып табылады. Диссертация нәтижелерін жоғары оқу орындарында жүргізілетін «Түркітануға кіріспе», «Когнитивтік лингвистика», «Тарихи лингвистика», «Ономастика теориясы мен практикасы» сияқты пәндер және лексика, фонетика, грамматика бойынша оқытылатын дәрістер мен арнайы курстарда зерттеудің нәтижелерін пайдалануға болады. Бұл еңбектің практикалық маңызын айқындайды. Ғылыми жұмыста келтірілген нәтижелер мен ұсыныстар тілшілермен қатар тарихшы, әдебиеттанушы, әлеуметтанушы, этнограф, географ ғалымдар үшін де қызығушылық тудырады.
		1) толығымен жаңа;	
		2) ішінара жаңа (25-75% жаңа);	
		3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы:	
		1) жоғары;	

		2) орташа;	Академиялық жазу сапасы жоғары. Ғылыми стильде жазылған. Диссертацияда нормативтік сілтемелер, белгілеулер мен анықтамалар талапқа сай жүйелі жасалған.
		3) орташадан төмен;	
		4) төмен.	
11.	Диссертацияға ескертулер		1) Диссертант оронимдерден жасалған антропонимдерді дұрыс жіктемеген. Мысалы, 2.1 «Антропонимдердің тарихи аспектідегі когнитивтік-прагматикалық мағынасының көрінісі» атты тараушасында Абат антропонимін талдай отырып, оронимдер қатарына жіктеген, алайда ол ойкодомоним. (51 б.); Сондай-ақ, Баба түкті шашты Әзиз әулиенің есіміндегі Әзиз компонентіне қатысты талдауында есімнің мағынасы анықталмай, тек өз есімі екендігін көрсеткен. Бұл толық талдау жасалған тұжырымды қажет етеді. (57 б.) 2) 2.2 «Топонимдердің лексика-семантикалық мағынасының географиялық аспектідегі сипаты және лауазым, атақ атаулары мен этнонимдердің тарихи жыр мәтініндегі әлеуметтік сипаты» тараушасында топонимдердің қазіргі Қазақстан аумағындағы орнын ғана анықтап қоймай, когнитивтік мәнін анықтау үшін антропонимдерді талдағандай, этимологиялық талдау жасағаны диссертация құндылығын арттыра түсер еді. (62 б.) 3) Диссертант «Тарихи жырдағы әскери кеңістік» деген тарауындағы қару-жаракқа қатысты лексикалық бірліктерге толыққанды когнитивтік талдау жасау үшін осы саланың мамандары мен сала мамандары емес тұлғалардың арасында сауалнама жүргізіп, оның қорытындысы негізінде нақты тұжырым жасауды ұсынамыз.
12.	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы		Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі жоғары. Мақалаларда басты кейіпкері – Едігеге қатысты өрбіген оқиғалар когнитивтік тұрғыдан зерделенген «Қырымның қырық батыры» жырының мәтіні қарастырылған, батырлардың бас киіміндегі төлсипат белгісі бар – қауырсынның танымдық мәні анықталған, мағыналық

	нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)	жағынан ұқсас кісі есімдері, прагматонимдер, діни лексика мен титулдық лексикалық бірліктерге когнитивтік талдау жасалып, «Қырымның қарак батыры» жырының тіл тарихындағы маңызы дәйектелген. 1) Duysen Q. et al. Intricate Genealogies: What Is Said in the Epic Poem about Nogay People? // Milli Folklor. - 2024. - vol. 18, no. 143, pp. 111-22, doi:10.58242/millifolklor.1244339. 2) Kyuchukov H. et al. From Russian monolingualism to Kazakh bilingualism: narratives and theory of mind. // Intercultural Education, - 2025. 1–10. https://doi.org/10.1080/14675986.2025.2463256. 3) Дүйсен Қ., Сүйеркұл Б. О значении пера на головном уборе из сказания о сорока ногайских батырах // Материалы II Международной научной конференции, приуроченной к 955-летию со времени написания труда «Кутадгу Билиг» Жусупа Баласагына / ред. Абдырахманов Т., Бочаров С. Бишкек-Барнаул: Издательство Алтайского государственного университета, 2024. С. 321–326 . 4) Дүйсенов Қ., Сүйеркұл Б. «Қырымның қырық батыры» жырында кездесетін ұқсас есімдер құбылысы // Международная научная конференция «Актуальные научные исследования в современном мире». Переяслав, 2021. Т. 8, № 5(73). С. 145–151. 5) Дүйсенов Қ., Сүйеркұл Б. Названия укреплений и фортификационных сооружений в тексте сказания о сорока степных богатырях // International Conference on Modern Linguistics and Foreign Language Teaching. Almaty: A. Baytursynuly Institute of Linguistics, 2021. P. 14–20. 6) Дүйсенов Қ., Сүйеркұл Б. «Қырымның қырық батыры» жырындағы «мырза» сөзі лексикалық мағынасының экстралингвистикалық факторларға байланысты түрленуі // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. 2019. № 5. Б. 261–264. 7) Дүйсенов Қ., Қажыбек Е. Қырымның қырық батыры
--	---	---

			«Нұрадын» жырындағы кейбір діни тілдік бірліктерге лингвокогнитивтік талдау // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. 2019. № 2 (78). Б. 166–169. 8) Дүйсенов К. Қырымның қырық батыры «Едіге» жырында кездесетін «құс бағушы» тілдік бірлігінің мағыналық ерекшелігі // Международная научно- практическая конференция «Вестник института». Пенджикент: Таджикский педагогический институт, 2019. С. 470–472.
13.	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)		8D02303 – Лингвистика мамандығы бойынша Дүйсен Қуатбек Қонысбайұлының «Тарихи мәтіннің лингвокогнитивтік аспектісі («Қырымның қырық батыры» жыры негізінде)» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына оң баға бере отырып, философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Ресми рецензент:

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық
Зерттеу университетінің профессоры м.а.,
филология ғылымдарының докторы

16 маусым 2025 жыл

С.Сейфуллин

Иманбердиева С.Қ.

